

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM-1

EKONOMİK VE PARASAL BİRLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Avrupa Topluluğu Öncesi İktisadi Bütünleşme Çabaları	7
1.2. Schuman Planı ve AKÇT	13
1.3. Roma Antlaşmaları	15
1.4. Birinci Barre Planı	17
1.5. Werner Planı	19
1.6. Para Yılanı Sistemi	21
1.7. Avrupa Para Sistemi	23
1.7.1. Avrupa Para Birimi (ECU)	25
1.7.2. Döviz Kuru Mekanizması	26
1.7.3. Kredi Mekanizması	28
1.8. Ortak Pazardan Tek Pazara Geçiş	30
1.9. Delors Raporu	32
1.10. Maastricht Antlaşması	35

BÖLÜM-2
EKONOMİK VE PARASAL BİRLİĞİN
KURUMSAL YAPISI VE İŞLEYİŞİ

2.1. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi	45
2.1.1. Avrupa Para Enstitüsü	46
2.1.2. AMBS'nin Yapısı, Görev ve Hedefleri	48
2.1.3. Avrupa Merkez Bankası	52
2.1.3.1. Yönetim Konseyi	52
2.1.3.2. Yürütme Kurulu	54
2.1.3.3. Genel Konsey	55
2.1.4. Ulusal Merkez Bankaları	56
2.1.5. AMBS'nin Parasal Fonksiyonu ve İşlemleri	57
2.1.5.1. Açık Piyasa İşlemleri	57
2.1.5.2. Devamlı Kolaylıklar	59
2.1.5.3. Minimum Rezervler	60
2.2. Target Sistemi	61
2.3. Döviz Kuru Mekanizması	66
2.4. Euro'nun Hukuki Alt Yapısı	72

BÖLÜM-3
PARASAL BİRLİĞE GEÇİŞİN AVRUPA BİRLİĞİ ÜZERİNDEKİ
EKONOMİK ETKİLERİ

3.1. Parasal Birliğin Kuramsal Boyutu	76
3.2. Euro Bölgesi ve Avrupa Birliğinin Genel Durumu	84
3.3. Genel Etkileri	90
3.3.1. Olumlu Etkileri	90
3.3.1.1. Döviz Kuru Riskinin Ortadan Kalkması	91
3.3.1.2. Kambiyo Dönüşüm ve İşlem Maliyetlerinin Ortadan Kalkması	94
3.3.1.3. Fiyatların Şeffaflaşması	95
3.3.1.4. Fiyat İstikrarı	98
3.3.1.5. Bütçe Disiplini	101
3.3.2. Olumsuz Etkileri	102
3.3.2.1. Uyum Giderleri	102
3.3.2.2. Para Politikası Uygulama Yetkisinin Yitirilmesi	103
3.3.2.3. Senyoraj Kazançlarının Yitirilmesi	105
3.4. Para ve Sermaye Piyasaları Üzerindeki Ekonomik Etkileri	106
3.4.1. Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri	106
3.4.2. Mali Piyasalar Üzerindeki Etkileri	113
3.5. Mal ve Hizmet Ticareti Üzerine Etkileri	126

BÖLÜM-4
PARASAL BİRLİĞİN
TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ OLASI ETKİLERİ

4.1. Türkiye'nin Dış Ticareti Üzerindeki Etkileri	138
4.1.1. Euro'nun EPB Ülkelerindeki Fiyatlar Üzerindeki Etkisi Kanalıyla	144
4.1.2. Euro'nun AB Ülkelerinde Yaratacağı Büyüme ve Gelir Artışı Kanalıyla	145
4.1.3. EPB Ülkelerinin Döviz Kuru Politikalarındaki Değişimin Etkisi Kanalıyla.....	150
4.2. Dış Ticarete Faturalamadan Kaynaklanan Etkiler	154
4.3. Para ve Sermaye Piyasaları Üzerindeki Etkileri	158
4.3.1. Bankacılık Sistemine Etkileri	158
4.3.2. Mali Piyasalar Üzerindeki Etkileri	168
4.4. Sistemik Etkileri	173
4.4.1. Rezerv Yönetimi ve Döviz Rezervleri Üzerindeki Etkileri	173
4.4.2. Borç Yönetimi Üzerindeki Etkileri	176
4.4.3. Ekonomi Politikaları Üzerindeki Etkileri	188
SONUÇ	192

KAYNAKÇA

AVRUPA PARA BİRLİĞİNİN TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ MUHTEMEL ETKİLERİ

- TARİHSEL GELİŞİM**
- KURUMSAL YAPI**
- EURO’NUN AB ÜLKELERİ ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİ**
- EURO’NUN TÜRKİYE EKONOMİSİ
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**
- SONUÇ**

YÖNTEM

Parasal Birliğin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerinin büyük ölçüde, Euro'nun uygulamaya girmesi sonucunda AB'nin kendi içinde meydana gelebilecek büyüme ve gelir artışı, faiz oranlarının düşmesi, fiyatların yakınlaşması, piyasaların bütünleşmesi ve derinleşmesi gibi makro ekonomik gelişmelerin üçüncü ülkelere yansımaları şeklinde ortaya çıkması beklenmektedir.

Parasal Birliğin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkileri sorusunun yanıtı araştırılırken, söz konusu etkilerin en bariz biçimde dış ticaret, faturalama, mali piyasalar, dış borç ve rezerv yönetimi ve iktisat politikalarının üzerinde görüleceği düşüncesi ve varsayımından hareketle konu bu yönüyle sınırlandırılmış ve nispeten daha az ölçüde ya da daha uzun vadede etkileneceği varsayılan iş gücü piyasası, madencilik sektörleri ve para ikamesi gibi konular incelemeye alınmamıştır.

Euro'nun Türkiye'ye etkileri sorusunun yanıtı aranırken, "Parasal Birliğin yol açacağı gelişmelerden ve yaratacağı yeni ekonomik çevreden Türkiye'nin büyük ölçüde olumlu yönde etkilenmesi için bir takım yapısal reformları gerçekleştirerek ekonomisini yeniden yapılandırması gerektiği aksi takdirde, Euro'nun yol açtığı gelişmelerin Türkiye ekonomisi üzerinde önemli olumsuz etkilerde bulunabileceği" savının haklılığı ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

EKONOMİK VE PARASAL BİRLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Ekonomik bütünleşme çalışmaları, AKÇT'nin kurulması ile atılan ilk adımların ardından, gümrük birliği, Avrupa para sistemi, tek pazar ve son olarak Euro'nun ortaya çıkması ile sonuçlanan bir süreç dahilinde gelişme kaydetmiştir.

Avrupa'daki bütünleşme süreci, politik güdülerle yürütülmüştür. Bunun altında yatan temel sebep ise, 20. yy. Avrupası'nı harap eden savaşların gelecekte yeniden patlak vermesini önlemektir.

Ancak ekonomik entegrasyonu sadece politik saiklere bağlamak ve ekonomik faktörleri görmezlikten gelmek doğru olmaz. Pek çok Avrupa ülkesi için Ekonomik ve Parasal Birliği makul kılan ekonomik faktörler vardır. Parasal Birlik, Avrupa Birliği ülkelerinin sorunları için her derde deva bir nitelik taşımasa da, birbirlerinin en yakın ticari partnerleri olan ülkelerin sabit döviz kurlarına sahip olmaları, pek çok bakımdan dalgalı kurlara nazaran daha az kötü bir seçimdir. Parasal Birlik oluşturma konusundaki çabaların ardında yatan temel faktör birbiriyle bağdaşmaz gibi görünen serbest sermaye hareketleri ve sabit döviz kuru sistemini bir arada gerçekleştirmektir.

AVRUPA'DAKİ EKONOMİK VE PARASAL BÜTÜNLEŞMENİN TARİHÇESİ

- 1951: AKÇT
- 1957: ROMA ANTLAŞMALARI (AET, EURATOM)
- 1968: WERNER RAPORU
- 1971: AVRUPA PARA YILANI
- 1979: AVRUPA PARA SİSTEMİ
- 1986: TEK PAZAR
- 1989: DELORS RAPORU
- 1992: MAASTRİCHT ANTLAŞMASI
- 1999: EURO KAYDI PARA
- 2002: EURO TEK PARA

SCHUMAN PLANI:

Fransız Dışışleri Bakanı Robert Schuman, Jean Monnet ile birlikte, 1950 yılında hazırladığı raporda, Fransa ve Almanya'nın kömür ve çelik üretimlerini, diğer Avrupa ülkelerinin de katılabileceği bir teşkilat dahilinde, yüksek bir otoriteye bağılı olarak gerçekleştirmelerini önermiştir.

AKÇT:

Schuman Planı, Avrupalı devletler tarafından geniş kabul görmüş ve Altılar olarak adlandırılan Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg ve İtalya tarafından 1951 yılında imzalanan Paris Antlaşması ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğı kurulmuştur.

Topluluğı kuranlar, AKÇT'nin, Avrupa'daki bütünleşmenin sağlanmasında motor işlevi görmesini ümit etmekteydiler. Bunun yanı sıra, AKÇT, Almanya ile Fransa arasında 1871 yılından bu yana süregelen ihtilafın da ortadan kalkmasını sağlamıştır.

MESSİNA KONFERANSI:

Altıların dışışleri bakanları, 1-2 Haziran 1955 tarihlerinde yapılan Messina Konferansında Beyen Planını kabul ederek, Avrupa bütünleşmesinin ekonominin bütün alanlarına genişletilmesi, ortak pazara geçilerek aralarındaki ticaret engellerinin kaldırılması ve üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesi uygulanması, atom enerjisinin barışçıl amaçlar için kullanılması ve geliştirilmesi konularında prensip anlaşmasına vardılar.

SPAAK KOMİTESİ:

Messina Konferansında entegrasyon konusunda çalışmalar yapmak üzere Belçika Dışişleri Bakanı Paul-Henri Spaak'ın başkanlığında hükümetler arası bir komite kurulması kararlaştırıldı. Spaak Komitesinin Nisan 1956'da tamamladığı rapor, Roma Antlaşmalarının temelini oluşturdu.

ROMA ANTLAŞMALARI:

Roma Antlaşmaları olarak da adlandırılan Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma ile Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu Kuran Antlaşma 27 Mart 1957 tarihinde Roma'da imzalandı ve 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe girdi.

AET Antlaşması, sanayi malları için gümrük birliği oluşturulması, üçüncü ülkelere karşı ortak ticaret politikası ve tarım sektöründe ortak politikalar belirlenmesi üzerinde yoğunlaşmıştır. Ekonomi ve para politikası konusundaki hükümler az sayıda ve genel içeriklidir. Antlaşmanın ekonomi ve para politikaları hakkındaki hükümleri bu alanda spesifik kurallar ve yükümlülüklerden ziyade, ortak pazar ve gümrük birliğinin oluşumu, işleyişi ve korunması için önemli görülen politika ilkelerine değinmekte, bu alanda üye ülkelerin politikalarının koordine edilmesinden bahsedilmektedir.

Roma Antlaşmalarında parasal birlik ve ortak politikalar oluşturulmasına yönelik doğrudan ve açık hükümler bulunmamasında, o dönemde geçerli olan Bretton Woods Sistemine duyulan güven nedeniyle Bretton Woods'a paralel bir sistemin kurulmasının gereksiz görülmesi, gerek ulusal gerekse uluslararası boyutta parasal istikrarın sağlanmış olması, Roma Antlaşmalarına imza atan Altıların ekonomilerindeki başta büyüme ve enflasyon olmak üzere başlıca göstergelerin olumlu olması, devletlerin henüz egemenlik haklarından saydıkları ekonomi politikalarını belirleme yetkisinin bir kısmını devretmeye gönüllü olmamaları başlıca sebepler arasında yer almaktadır. Bununla birlikte Antlaşma, taraf ülkelerin ekonomik işbirliğinde bulunmasını öngören çeşitli hükümler içermektedir.

FÜZYON ANTLAŞMASI:

AKÇT, AET ve Euratom'un karar alma mekanizmaları, yani AET Komisyonu, Euratom Komisyonu ve AKÇT Yüksek Otoritesi, 8 Nisan 1965 tarihinde imzalanan Avrupa Toplulukları Tek Konseyi ve Tek Komisyonunun Kurulması Antlaşması ile birleştirildi. 1 Temmuz 1967 tarihinde yürürlüğe giren Antlaşma ile, Avrupa Toplulukları Komisyonu, her üç Topluluğun da yürütme organı haline geldi.

1. BARRE PLANI:

Gümrük Birliğinin bu iki önemli ülkesinde yaşanmakta olan birbirinin tersi ekonomik sorunlar giderilemeyince AT Komisyonu, 2 Şubat 1969 tarihinde, Topluluk dahilinde parasal işbirliği ve ekonomi politikalarının koordinasyonuna ilişkin, 1. Barre Planı olarak da bilinen bir memorandum yayınladı. Planda, dış ödeme güçlükleri yaşayan üye ülkelere kısa ve orta vadeli kredi açılmasına yönelik bir finansal yardımlaşma mekanizması oluşturulması, Topluluk ülkelerinin ulusal ekonomi politikaları ve büyüme hedeflerinin belirlenmesinde koordinasyon sağlamaları ve resmi pariteler etrafındaki dalgalanma marjının kaldırılması öngörülmekteydi. Plan, öngördüğü sistemin işlenmesini sağlayacak kurumsal mekanizmalardan yoksun olduğu için başarılı olamadı.

BRETTON WOODS SİSTEMİNİN ÇÖKÜŞÜ:

Özünde ayarlanabilir sabit kur sistemi olan Bretton Woods, sisteme dahil olan ülkelerin ulusal paralarının resmi kur değerini Dolar cinsinden tanımladıkları, Doların ise belli bir ons değeri üzerinden (başlangıçta 1 ons altın = 35 Dolar) altına bağlandığı bir sistemdir.

Savaşın bittiği 1950'li yıllarda dünya genelinde yaşanan Dolar kıtlığı, ABD'nin Avrupa ülkeleri ile Japonya'ya açtığı dış krediler ve Marshall Yardımı gibi hibelerle Dolar bolluğuna dönüşmüştü. ABD'nin büyüyen dış açıkları, Doların altına konvertibilitesine olan güveni sarsmış ve neticede, Dolardan altına kaçış, ABD'nin altın rezervleri üzerinde baskı oluşturmuştu. Ülkelerin, sistemden kaynaklanan, ödemeler bilançoları üzerindeki baskılar istikrar bozucu döviz spekülasyonlarına yol açmaktaydı. Bunun neticesinde, Mart 1973'te, sanayileşmiş ülke paralarının dalgalanmaya bırakılması ile Bretton Woods Sistemi yıkılmış oldu.

HAGUE ZİRVESİ:

Global ekonomide yaşananlar 1969 Hague Zirvesine de damgasını vurmuştur. Ekonomik ve parasal birlik kurma fikri ilk olarak, Avrupa devlet ve hükümet başkanlarının bir araya geldiği 1969 Hague Zirvesinde gündeme geldi. Bretton Woods Sisteminin sarsılmaya başlaması ile alternatif arayışına giren Avrupalı devlet ve hükümet başkanları, Topluluğun bir plan dahilinde ekonomik ve parasal birliğe dönüştürülmesine karar vererek, ekonomik ve parasal birliğe geçiş konusunda bir program hazırlanması amacıyla Lüksemburg Başbakanı ve Maliye Bakanı Pierre Werner başkanlığında Yüksek Düzeyde Grup oluşturdu.

WERNER RAPORU:

2. Barre Planı olarak da adlandırılan ve temel çizgilerini 1. Barre Planının oluşturduğu Werner Raporunda ekonomik ve parasal bütünleşmenin 10 yıllık zaman zarfında tamamlanacak üç aşamada gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Raporunda, ekonomik ve parasal birliğe ortak bir para birimi yaratılarak ya da ulusal paraların kullanımına devam edilerek ulaşılabileceği, ancak ortak tek bir paranın kullanılmasının, sürecin tersine çevrilemeyeceğini kanıtlamak bakımından daha uygun olacağı belirtilmekteydi. Raporunda ayrıca, ekonomik ve parasal birliğin kurumsal yapısını oluşturmak üzere üye ülkelerin ulusal merkez bankalarının katılımıyla oluşturulacak bir topluluk merkez bankaları sistemi, ortak bir rezerv fonu ve Avrupa Parlamentosuna karşı sorumlu olan, ekonomi politikalarının belirleneceği bir karar alma merkezi oluşturulması da öngörülmüştür.

TÜNELDEKİ YILAN SİSTEMİ:

Werner Raporunda öngörülen süreç, 15 Ağustos 1971 tarihinde ABD'nin Dolar'ın altına konvertibilitesini kaldırdığını açıklamasının yarattığı sarsıntının etkisiyle, ancak 1972 yılında Tüneldeki Yılan Sistemi'nin uygulamaya konması ile başlayabildi. 10 Nisan 1972 tarihinde imzalanan Bale Antlaşması ile Topluluk üyesi ülkeler kendi ulusal paraları arasındaki dalgalanma marjını \pm % 2,25 ile sınırlandırdılar ki buna Yılan adı verildi. Bunun yanında, Smithsonian Kararları doğrultusunda Dolar ile ulusal paralar arasında öngörülen \pm % 4,5'lik dalgalanma marjı da sürdürülecekti. Buna da Tünel adı verildi. Böylece iki bağı (two-tier) bir sistem oluşturuldu. Üye ülkeler, ulusal paralarını Yılan içinde tutabilmek için Topluluk üyesi ülkelerin paralarını, Tünel içinde tutabilmek için ise Doları kullanarak kendi döviz piyasalarına müdahale edeceklerdi. 1973 yılında, Para Yılanı Sisteminin düzenli bir şekilde işlemlerini sağlamak amacıyla Avrupa Parasal İşbirliği Fonu kuruldu. Doların devalüasyonu ve bu para üzerindeki spekülasyonların etkisiyle 1973 yılında Topluluk, tünel uygulamasını kaldırarak ulusal paraların Dolar karşısında serbestçe dalgalanması kararlaştırıldı. Topluluk üyesi ülke paraları arasındaki dalgalanma marjı ise devam edecekti. Bu uygulamaya Tünel Yılan Sistemi adı verilmektedir.

Sistem; 1973'te çıkan Arap-İsrail Savaşının etkisiyle 1970'li yılların başlarında patlak veren petrol fiyatlarındaki artış şoku, 1970'li yıllarda ABD'nin ciddi ödemeler dengesi sorunlarıyla karşı karşıya kalması sonucu Doların istikrarsız bir hale dönüşmesi gibi global düzeyde yaşanan ekonomik sıkıntıların da etkisiyle, üye ülkelerin ödemeler bilançosu sorunlarına etkili çözümler getirememiş, döviz kuru dalgalanmalarını ve parasal istikrarsızlıkları önleyememiştir.

Bununla birlikte Sistem, ekonomik ve parasal birliğin oluşturulması sürecinde faydalı bir tecrübe olmuştur. Bu uygulama, üye ülkelerin ekonomik yapısında, politik tercihlerinde ve hedeflerinde önemli farklılıklar bulunan, birbirinden değişik sebepler ile Yılana katılan ülkelerin, dar bir bant içinde döviz kurlarını belirlemelerinin pek mümkün olmadığını ortaya koymuştur

KOPENHAG, BREMEN VE BRÜKSEL ZİRVELERİ:

7 Nisan 1978 tarihinde toplanan Kopenhag Zirvesinde, Fransa ve Almanya'nın girişimleri neticesinde, yaşanan uluslararası parasal istikrarsızlıklardan korunmak, istikrarsız bir seyir izleyen Doların etkisinden ulusal ekonomileri olabildiğince yalıtılmak, döviz kuru dalgalanmalarını önlemek ve enflasyon sorununa etkili çözümler bulabilmek amacıyla Avrupa'da parasal istikrar bölgesi oluşturulması ilke olarak benimsendi.

6-7 Temmuz 1978 tarihlerinde yapılan Bremen Zirvesinde Avrupa Para Sisteminin kurulmasına ilişkin olarak Fransa ve Almanya tarafından ortaklaşa hazırlanan bir plan ele alınarak, sistemin ana hatları belirlendi.

5 Aralık 1978 tarihinde gerçekleşen Brüksel Zirvesinde Avrupa Para Sisteminin kurulması kararlaştırıldı. Sistem, Para Yılanı Sisteminin ardılı olarak, 13 Mart 1979 tarihinde Topluluk üyesi ülkelerin merkez bankaları arasında yapılan bir anlaşma ile aynı tarihte yürürlüğe girdi.

AVRUPA PARA SİSTEMİ:

Avrupa Para Sisteminin üç temel unsuru bulunmaktadır: Avrupa Para Birimi (ECU), Döviz Kuru Mekanizması ve Parasal Destek Mekanizması.

ECU (European Currency Unit), her bir üye ülkenin belli bir ağırlık oranı ile yer aldığı bir sepeti temsil eden bir birleşik para (composite currency)'dir. ECU'nun Avrupa Para Sistemi içerisinde döviz kuru ve kredi mekanizmalarının temel ölçüsü, Avrupa Topluluğunun hesap birimi ve ödeme aracı olması öngörülmüştü.

Döviz Kuru Mekanizması ayarlanabilir sabit döviz kuru sistemine dayanmaktaydı. Döviz Kuru Mekanizmasına dahil her bir ülkenin ulusal parasının ECU karşısında belirlenmiş birer "merkezi kur" değeri vardı. Ulusal paraların ECU cinsinden merkezi kurları dikkate alınarak oluşturulan birbirlerine karşı değerlerine ise "ikili merkezi kur" denilmekteydi. Bu pariteler gerektiğinde ülkelerin ortak kararı ile değiştirilebilmekteydi. Mekanizmaya üye ülkelerin ulusal paraları arasında tespit edilen ikili merkezi kurlar belirli alt ve üst sınırlar dahilinde dalgalanabilmekteydi.

DOOGE RAPORU:

Avrupa Konseyi'nin 1984 Fontainebleu Zirvesi sonucunda oluşturulan Dooge Komitesi tarafından hazırlanan raporda sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ile mal ve hizmet akımlarının önündeki engellerin kaldırılması öngörülmekteydi. Dooge Raporu Avrupa Tek Senedinin ortaya çıkmasında fikir kaynağı olmuştur.

TEK PAZAR:

1 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile, ortak pazardan tek pazara geçilmesi, 1992 yılı sonuna kadar iç pazar programının tamamlanarak, üretim faktörlerinin Topluluk üyesi ülkeler arasında serbest dolaşımının sağlanması amacıyla Roma Antlaşmasında değişiklikler yapılmıştır.

Tek Pazar programı, üye ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde mal, hizmet, sermaye ve iş gücü hareketlerinin önündeki engelleri kaldırmış, kambiyo giderleri, döviz kuru riski ve risk primleri, dönüşüm giderleri, fiyatların ve faiz oranlarının yakınlaştırılması gibi birçok sorunun çözümlenebilmesi için parasal birliğe geçilmesi gerektiği yönündeki düşünceleri de başarısıyla beslemiştir.

DELORS RAPORU:

Avrupa Konseyinin Haziran 1988'deki Hannover Zirvesinde ekonomik ve parasal birliğin oluşturulması konusunda çalışmalar yapmak üzere Komisyon başkanı Jacques Delors'un başkanlığında bir komite oluşturuldu. Komite tarafından hazırlanan ve Delors Raporu olarak da bilinen "Avrupa Topluluğunda Ekonomik ve Parasal Birlik Kurma Konusunda Rapor"da, ekonomik ve parasal birliğin gerçekleştirilmesi amacıyla üç aşamalı bir plan önerilmektedir.

Birinci aşamada; mevcut kurumsal çerçevede iktisadi işbirliği ve koordinasyonun artırılması, ülke ekonomilerinin yakınlaştırılması,

İkinci aşamada; EPB'nin işleyişini yürütecek, düzenleyecek, ekonomik ve parasal konularda kararları alıp uygulayacak kurumsal yapının oluşturulması,

Üçüncü aşamada; Döviz kurlarının geri dönüşsüz bir şekilde sabitlenmesi, AMBS'nin para politikası üzerindeki kontrolü tamamen devralması, resmi rezervlerin AMBS'ye transfer edilmesi, döviz kuru müdahalelerinden AMBS'nin sorumlu olması, üye ülke ulusal paralarının yerini tek para biriminin alması öngörülmüştür

ROMA KONFERANSI:

8-9 Aralık 1989 tarihlerinde Strasbourg'ta yapılan Avrupa Konseyi toplantısında, ekonomik ve parasal birliğe geçişin müzakere edilmesi amacıyla, 1991 yılından önce hükümetler arası konferansın toplanması kararlaştırıldı.

25-26 Haziran 1990 tarihlerinde Dublin'de yapılan Avrupa Konseyi toplantısında da parasal birliğin görüşüleceği zirvenin yanında siyasi birliğin de ele alınacağı paralel bir hükümetler arası konferansın toplanması ve söz konusu zirve toplantılarının 14-15 Aralık 1990 tarihlerinde gerçekleştirilmesi karara bağlandı.

14-15 Aralık 1990 tarihlerinde Roma'da çalışmalarına başlayan bu iki hükümetler arası konferans, bir yandan ekonomik ve parasal birliğe geçilmesi diğer yandan siyasi birlik yönünde yeni adımlar atılması doğrultusunda hazırlık çalışmaları yapmıştır.

MAASTRİCHT ANTLAŞMASI:

Roma Konferansında yapılan çalışmalar neticesinde hazırlanan taslaklar, Maastricht Zirvesinde görüşülmüş ve 7 Şubat 1992 tarihinde Avrupa Birliği Antlaşması imzalanmıştır.

Maastricht Antlaşması ile Roma Antlaşmasının mevcut maddelerinde değişiklikler yapılmış, yeni maddeler ilave edilmiş ve ek protokollerle özel bazı düzenlemeler getirilmiştir. Antlaşma ile, ekonomik ve parasal birliğin takvimi ve geçiş planı belirlenerek, parasal birliğin kurumları oluşturulmuştur.

Bunun yanı sıra Antlaşmada, nitelikli çoğunluk yoluyla ortak karar alma, ortak dış ve güvenlik politikası, adalet ilişkileri ve sosyal konularda düzenlemeler getirilerek, Avrupa vatandaşlığı kavramı geliştirilmiş, Birliğin sorumluluk alanları daha da genişletilmiş, yeni bazı konularda yeni sorumluluklar getirilmiş, Birliğin faaliyet alanlarının sınırlarını belirleyen "subsidiarity" ilkesi tanımlanmış, Avrupa Parlamentosunun yetkileri artırılmış ve Avrupa Topluluğunun adı Avrupa Birliği olarak değiştirilmiştir.

Delors Raporunda önerilen, ekonomik ve parasal birliğe geçiş planı Antlaşma ile büyük ölçüde benimsenerek, üç aşamalı bir geçiş planı öngörülmüştür.

Madrid Zirvesinde 1 Temmuz 1990 tarihinde başlaması kararlaştırılan ve Maastricht Antlaşması ile de başlama tarihi teyit edilen **1. aşamada**;

- Sermaye hareketlerinin önündeki tüm engellerin kaldırılarak bu alanda tam liberalizasyonun sağlanması,
- Üye ülkelerin ekonomik performanslarının yakınlaştırılması,
- Ekonomik ve parasal alanlarda üye devletler arasında koordinasyon ve işbirliğinin geliştirilmesi,
- Avrupa Para Sistemi ve ECU'nun rolünün güçlendirilmesi,

1 Ocak 1994 tarihinde başlaması öngörülen **2. aşamada**;

- Ulusal merkez bankalarının bağımsızlıklarının sağlanması, kamu kurumlarına kredi açmalarının, borçlarını silmelerinin ve kamu açıklarını finanse etmelerinin yasaklanması,
- Üye ülkelerin ekonomik yakınlaşmalarını artırmak ve mali disiplinlerini sağlamak amacıyla bazı kriterler tespit edilerek, bu kriterleri yerine getiren ülkelerin üçüncü aşamaya geçmeleri,
- Avrupa Para Enstitüsünün kurulması,

Yakınlaşma kriterlerini yerine getiren ülkelerle, en erken 1 Ocak 1997 en geç 1 Ocak 1999 tarihinde geçilmesi öngörülen **3. aşamada** ise;

- Avrupa Merkez Bankasının kurularak Avrupa Para Enstitüsünün görevlerini devralması ve Birliğin para, döviz kuru ve rezerv yönetiminin AMB tarafından idare olunması,
- Ulusal paralar ile ECU arasındaki döviz kurlarının, belirlenecek dönüşüm oranları üzerinden, geri dönüşsüz bir şekilde sabitlenmesi ve en kısa sürede ulusal paraların yerini ECU'nun alması,
- İngiltere ve Danimarka'nın geçici olarak, kendi istekleri doğrultusunda Birlik dışında kalmaları, öngörülmüştür.

YAKINLAŞMA KRİTERLERİ:

Antlaşmada öngörülen ve üye ülkelerin üçüncü aşamaya geçebilmeleri için yerine getirmek zorunda oldukları yakınlaşma kriterleri ise şunlardır:

- Enflasyon oranının, en düşük enflasyon oranına sahip üç ülkenin ortalamasının %1,5'tan daha fazlası olmaması,
- Uzun dönem faiz oranlarının, en düşük enflasyon oranına sahip üç üye ülkenin ortalamasının en çok % 2 üzerinde olması,
- Bütçe açığının, gayri safi yurt içi hasılanın (GSYİH) % 3'ünden fazla olmaması,
- Brüt kamu borçlarının GSYİH'nın % 60'ını geçmemesi veya bu orana doğru azalma eğiliminde olması,
- Ulusal para biriminin, döviz kuru mekanizması kapsamında belirlenen normal dalgalanma marjının dışına çıkmamış ve son iki yıl içinde bir başka üye ülkenin ulusal parası karşısında devalüe edilmemiş olması.

MÜEYYİDELER:

Maastriht Antlaşmasına göre, üye ülkeler ulusal iktisat politikalarını Birliğin genel sorunu olarak kabul edeceklerdir. Bir üye ülkenin uyguladığı ekonomi politikalarının Ekonomik ve Parasal Birliği tehlikeye düşürmesi halinde Konsey, ilgili üye ülkeye gerekli politika önerilerinde bulunabilecektir. Uyarılara rağmen gerekli önlemleri zamanında almayan üye ülkelere Konsey şu yaptırımları uygulayabilir:

- Ülkenin ihraç ettiği bono ve tahvillerin sağlıksız olduğu yönünde kamuoyuna beyanatta bulunulması,
- Avrupa Yatırım Bankasının kredi olanaklarından yararlandırılmaması,
- Avrupa Birliğine faizsiz mevduat yatırılması,
- Para cezası.

İSTİKRAR VE BÜYÜME PAKTI:

Avrupa Konseyinin Aralık 1996'da yapılan Dublin Zirvesinde, üye ülkelerin bütçe disiplini korumaları ve Euro bölgesinde aşırı bütçe açıklarının önlenmesi amacıyla İstikrar ve Büyüme Pakti kabul edildi. Pakt, üye ülkelerin sağlıklı kamu maliyelerine sahip olmalarını sağlamak üzere Maastricht Antlaşmasının bazı maddelerine açıklık getirmekte, üye ülkelerin maliye politikalarına ilişkin kurallar ortaya koymakta ve öngörülen kriterlere uymayan üye ülkeler için yaptırımlar düzenlemektedir.

Pakt, üye ülkelerin bütçe açıklarının gayri safi yurt içi hasıllarının % 3'ünü aşmamasını öngörmektedir. Üye ülkelerin bütçe açığı GSYİH'nin % 3'ünü aştığı takdirde, Konseyin uyarıları doğrultusunda 4 ay içinde gerekli önlemleri alması gerekmektedir. Bu süre zarfında gerekli önlemleri almayan ve açığın tespit edilmesini takip eden yıl içinde açığı düzeltmeyen üye ülke, GSYİH'nin % 0,2'si oranında (% 3'lük bütçe kriterini aşan her % 1'lik açık için ilaveten GSYİH'nin % 0,1'i oranında) bir tutarı AB bünyesinde faizsiz bir mevduat hesabına yatıracaktır. Ancak, bu tutar bütçe kriterini ihlal eden ülkenin GSYİH'nin % 0,5'ini hiçbir surette aşmayacaktır. Söz konusu ülke, iki yıl içerisinde bütçe durumunu düzeltirse yatırdığı para iade edilecek, bu süre zarfında aşırı bütçe açığını gideremediği takdirde ise yatırdığı para iade edilmeyerek para cezasına dönüştürülecektir. Ancak bir üye ülkenin reel GSYİH'nde % 2'den fazla bir düşüşe yol açan ve ilgili ülkenin kontrolü dışında ortaya çıkan olağan dışı bir olaydan kaynaklanan ve ülkenin mali durumu üzerinde büyük bir etki yaratan veya şiddetli bir ekonomik durgunluktan ileri gelen derin resesyon halinde, GSYİH'nin % 3'ünün üzerindeki bütçe açığı aşırı değil "istisnai durum" olarak kabul edilecek ve müeyyide uygulanmayacaktır.

MADRİD ZİRVESİ:

Avrupa Konseyinin 15-16 Aralık 1995 tarihlerinde yapılan Madrid Zirvesinde, tek para biriminin adının “Euro” olması ve üçüncü aşamanın da üç safhada gerçekleşmesi kararlaştırılmıştır:

- Mayıs-Aralık 1998 tarihleri arasını kapsayan (A) safhasında; Avrupa Konseyi tarafından EPB’ye katılacak ülkeler tespit edilecek ve Euro’ya geçişle ilgili mevzuat hazırlanacak, Avrupa Merkez Bankası ve Avrupa Merkez Bankaları Sistemi kurulacaktır.

- 1 Ocak 1999-31 Aralık 2001 tarihleri arasındaki (B) safhasında; Euro ile ulusal paralar arasındaki döviz kurları geri dönüşsüz bir şekilde sabitlenecek, Euro kaydı para olarak kullanılmaya başlanılacak, Avrupa Merkez Bankası para, döviz kuru ve rezerv yönetimini tamamen üstlenecektir.

- 1 Ocak ila 1 Temmuz 2002 tarihleri arasında sürecek olan (C) safhasında ise, Euro banknot ve madeni paraları tedavüle çıkarılacak, hem Euro hem de ulusal paralar birlikte tedavülde olacaklar ve en geç 30 Haziran 2002 tarihinde ulusal paralar tedavülden kalkarak Euro tek para birimi olarak dolaşımda olacaktır.

ÜÇÜNCÜ AŞAMAYA GEÇİŞ:

2-3 Mayıs 1998 tarihlerinde gerçekleştirilen AB hükümet ve devlet başkanları zirvesinde, Parasal Birliğin üçüncü aşamasına geçecek olan ülkeler, üye ülkelerin Maastricht kriterlerine uyum performansları dikkate alınmak suretiyle ve AB Ekonomi ve Maliye Bakanları Konseyi ile Avrupa Para Enstitüsünün değerlendirme raporları esas alınarak, nitelikli çoğunlukla belirlenmiştir.

Bu doğrultuda, Parasal Birliğin üçüncü aşamasına ilk etapta Avrupa Birliğine üye 11 ülkenin (Almanya, Avusturya, Belçika, Finlandiya, Fransa, İspanya, İrlanda, Lüksemburg, Hollanda ve Portekiz) geçmesi kararlaştırılmıştır. Söz konusu kriterleri sağlamasına rağmen Danimarka ve İngiltere bir müddet dışarıda kalmak istedikleri, İsveç ise parlamentosunun onaylaması şartını ileri sürdüğü, Yunanistan ise gerekli şartları sağlayamadığı için ilk etapta Parasal Birliğin dışında kalmışlardır. Haziran 2000’de gerçekleşen Santa Maria De Feira Zirvesinde Yunanistan’ın da Maastricht kriterlerini büyük ölçüde tamamladığı kabul edilerek 1 Ocak 2001 tarihinden itibaren Parasal Birliğe katılması kararlaştırılmıştır. Bununla birlikte, Danimarka’da, anayasa gereği yapılan halk oylamasında Danimarka’nın Parasal Birliğe katılması reddedilmiştir.

EKONOMİK VE PARASAL BİRLİĞİN KURUMSAL YAPISI VE İŞLEYİŞİ

Avrupa Para Birliği üç temel yapı üzerine inşa edilmiş bir sistemdir: Avrupa Merkez Bankaları Sistemi, Target Sistemi ve Döviz Kuru Mekanizması.

AVRUPA MERKEZ BANKALARI SİSTEMİ:

Avrupa Merkez Bankaları Sistemi, Avrupa Merkez Bankası (AMB) ile AB üyesi devletlerin ulusal merkez bankalarından oluşmaktadır. Sistem, Euro alanında para politikasını Birlik düzeyinde merkezileştirecek şekilde, bağımsız bir statüde kurulmuştur.

AMBS'nin öncelikli hedefi, fiyat istikrarının korunmasıdır. Euro alanında uyumlaştırılmış tüketici fiyatları endeksi cinsinden yıllık ortalama % 2 oranının altındaki fiyat artışı, AMB tarafından fiyat istikrarı olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda AMBS, fiyat istikrarı hedefine zarar vermeksizin, Topluluğun hedeflerine ulaşmasına katkıda bulunmak amacıyla AB'nin genel ekonomi politikalarına da destek verecektir. AMBS tarafından yürütölen temel görevler şunlardır:

- Topluluğun para politikasını tanımlamak ve uygulamak,
- Döviz kuru işlemlerini yürötmek,
- Üye ölkelerin resmi rezervlerini tutmak ve yönetmek,
- Ödemeler sisteminin düzgün bir şekilde işlemesine destek olmak.

-AMB'nin karar alma organları Yönetim Konseyi, Yönetim Kurulu ve Genel Konseydir.

Yönetim Konseyi, AMB Yönetim Kurulu üyeleri ile ulusal merkez bankalarının başkanlarından oluşmaktadır. AMB'nin en yüksek karar organıdır. Topluluk para politikasını belirler ve bunların uygulanması için gerekli ilkeleri saptar. AMB'nin tavsiyede bulunma fonksiyonunu icra eder. Euro alanında banknot basımına karar verme yetkisi Yönetim Konseyinin elindedir.

AMB Yürütme Kurulu, Konseyin tavsiyesi üzerine, EPB'ye üye ülkelerin hükümet veya devlet başkanlarının ortak uzlaşısıyla seçilen bir Başkan, bir Başkan Yardımcısı ve dört üyeden oluşur. Yürütme Kurulu; AMB'nin günlük olağan işlerinden sorumludur. Yönetim Konseyi tarafından alınan karar ve ilkeler doğrultusunda para politikasını yürütür. Bu faaliyetler çerçevesinde ulusal merkez bankalarına gerekli talimatları verir. Yönetim Konseyi toplantıları için gerekli ön hazırlıkları yapar.

Genel Konsey, AMB Başkanı, Başkan Yardımcısı ve AB ülkelerinin ulusal merkez bankalarının başkanlarından oluşmaktadır. Parasal Birlik dışında kalan AB ülkeleri ile EPB ülkeleri arasındaki para politikasını koordine etmekle görevlidir.

Ulusal merkez bankaları AMBS'nin tamamlayıcı bir parçasıdır ve AMB'nin talimat ve ilkelerine göre hareket etmektedir. Avrupa Merkez Bankaları Sisteminin yetkili ve görevli olduğu para politikası operasyonlarını AMB, ulusal merkez bankaları ile birlikte yürütür ve sorumluluğu birlikte paylaşırlar. Ulusal merkez bankaları, AMB'nin aldığı kararları uygulamakla yükümlüdür.

Para politikasının bölünmezliği ve merkezileştirilmesi, Sistemin temel ilkelerindedir. Sistemin temel hedefi olan fiyat istikrarının sağlanması bakımından bu ilke oldukça önemlidir. AMBS, parasal hedeflerine ulaşabilmek amacıyla şu politika araçlarını kullanır: Açık piyasa işlemleri, devamlı kolaylıklar (merkez bankası olanakları) ve minimum rezervler (zorunlu karşılıklar).

TARGET SİSTEMİ:

Target Sistemi (Trans-European Automated Real-Time Gross Settlement Express Transfer System), Parasal Birliğe üye ülkelerin ulusal RTGS sistemlerini birbirine bağlayan ve Euro cinsinden sınır ötesi ödemelerin yapılmasına olanak sağlayan bir gerçek zamanlı toptan ödeme sistemi ağıdır. Target Sistemi, özünde bir uluslararası ödeme sistemidir. Sistemin üç bileşeni bulunmaktadır: Üye ülkelerin RTGS sistemleri, üye ülkelerin RTGS sistemleri arasındaki bağlantıyı sağlayan ve ülkeler arası iletişim ağı ile yerel sistemlerdeki ara yüzlerden oluşan interlinking sistemi, Avrupa Merkez Bankası.

Target Sisteminin geliştirilmesinde üç temel hedef gözetilmiştir. Sınır ötesi ödemeler için RTGS temelinde güvenilir bir mekanizma oluşturmak, AB ülkeleri arası sınır ötesi ödemelerin etkinliğini artırmak, AMBS'nin uygulayacağı para politikasına destek olmak.

Sistem, Parasal Birliğe katılmayan ülkeler de dahil bütün AB ülkeleri arasındaki Euro cinsinden her türlü kredi transferi için kullanılabilir, hem interbank hem de müşteri ödemeleri Sistem aracılığıyla yapılabilmektedir. Target Sisteminde yapılan ödemelerde alt ya da üst sınır yoktur. Ödemeler, geri alınamaz ve nihai özelliindedir. Ödemeler Euro cinsinden yapılmakta ve en fazla 30 dakika içerisinde gönderen kurumdan alıcı kuruma ulaşmaktadır.

DÖVİZ KURU MEKANİZMASI:

DKM-2 sayesinde Euro alanı dışındaki AB ülkelerinin ulusal paraları da Euro'ya bağlanmış olmaktadır. Parasal Birliğin üçüncü aşamasının başlaması ile birlikte Avrupa Para Sisteminin yerini yeni Döviz Kuru Mekanizması devralmıştır. DKM-2, temelde DKM-1'in Euro'ya uyarlanmış bir versiyonudur. Euro alanına dahil olmayan AB ülkeleri için DKM-2'ye katılım isteğe bağlı kılınmıştır. Nitekim, Danimarka 1 Ocak 1999 tarihinden bu yana Mekanizmaya iştirak etmektedir. İngiltere, ekonomik devreleri henüz Kara Avrupa'sı ile yeterince harmonize olmaması ve geçmişte DKM-1'de yaşadığı kötü tecrübeler sebebiyle DKM-2'ye katılmamıştır. İsveç ise başından beri Mekanizmaya katılmayı reddetmiştir.

DKM-2, Euro alanı dışında kalan AB ülkelerinin ulusal paralarını Euro'ya bağlamaktadır. Bu sebeple DKM-2'de Euro, çıpa (anchor) para işlevi görmektedir. Merkezi kurların belirlenmesinde ulusal paraların Euro karşısındaki kurları, 1 Euro karşısındaki 6 haneli değerleri esas alınmak suretiyle ifade edilmektedir. Mekanizma, ulusal paraların Euro karşısındaki merkezi kurlarına dayanmaktadır. Belirlenen merkezi kurların etrafında \pm % 15'lik standart dalgalanma bandı öngörülmüştür. Parite dalgalanma bandının sınırına ulaştığında otomatik ve sınırsız müdahalede bulunulacaktır.

EURO’NUN HUKUKİ ALT YAPISI:

Euro’nun hukuki statüsünü ve ulusal paraların Euro’ya dönüşümünün hukuki çerçevesi, Maastricht Antlaşması ve bu Antlaşmaya istinaden yürürlüğe konulan iki Konsey Tüzüğü ile düzenlenmiştir:

17 Haziran 1997 tarihli ve EC 1103/97 sayılı Tüzük şu husular öngörümüştür:

- Hukuki enstrümanlarda ECU’ya yapılan bütün atıfların 1 Euro = 1 ECU oranında Euro’ya yapılmış sayılması,
- Euro’nun uygulamaya konulmasının hukuki araçların şartlarında değişikliğe yol açmaması,
- Dönüşüm oranlarının, 1 Euro karşılığı olan ulusal paralar cinsinden altı rakamlı (six significant figures) olarak belirlenmesi (örn. 1 Euro = 1.97048 DM), dönüşüm oranlarının yuvarlanmaması, kısaltılmaması, ters kotasyonun (örn. 1 DM= 0.50749 Euro gibi) kullanılmaması,
- Bir ulusal paranın diğer bir ulusal paraya dönüşümünün Euro aracılığı ile yapılması.

3 Mayıs 1998 tarihli ve 974/98 sayılı Konsey Tüzüğü ile öngörülen hususlar ise şunlardır:

- Avrupa Merkez Bankası ile üye ülke merkez bankalarının hesap birimi olarak Euro'yu kullanmaları,
- 1 Ocak 1999-31 Aralık 2001 tarihleri arasındaki geçiş döneminde uygulanmak üzere;

* Ulusal para birimlerinin, dönüşüm oranlarına göre Euro'nun alt birimleri olarak işlem görmesi, üye ülkelerin para hukuklarının uygulanmasına devam edilmesi,

* Bir üye ulusal parasının kullanımını şart koşan ya da bir üye ulusal para cinsinden birimlendirilen hukuki araçların bu para birimi üzerinden işlem görmeye devam etmesi, aynı şekilde Euro cinsinden birimlendirilen ya da Euro'nun kullanımının şart koşulduğu hukuki araçların da Euro üzerinden işlem görmesi,

* Üye ülke hükümetleri tarafından kendi ulusal paraları cinsinden ihraç edilen mevcut borçların Euro'ya dönüştürülmesi ve 1 Ocak 1999 tarihinden sonra ihraç edilecek kamu borçlarının da Euro ile birimlendirilmesi,

* Sermaye piyasalarında işlem gören bono ve diğer menkul değerler ile diğer borçlular tarafından ihraç edilen para piyasası araçlarının da Euro'ya dönüştürülmesi ve Euro cinsinden ihraç edilmesi,

- Geçiş döneminin bitiminden (1 Ocak 2002'den) itibaren;

* Mevcut hukuki araçlarda ulusal para birimlerine yapılan atıfların, benimsenen dönüşüm oranları üzerinden Euro'ya yapılmış kabul edilmesi,

* Ulusal banknot ve madeni paraların, geçiş döneminin bitiminden itibaren en fazla 6 ay daha kendi ulusal sınırlarında Euro ile birlikte yasal para olarak kalmaları, bu sürenin üye ülkeler tarafından kısaltılabilmesi,

* 1 Ocak 2002-1 Temmuz 2002 tarihleri arasındaki dönemde, ulusal para biriminden çıkarılan banknot ve madeni paraların benimsenen dönüşüm kurları üzerinden, merkez bankalarınca Euro cinsinden çıkarılan banknot ve madeni paralarla değiştirilmesi,

PARASAL BİRLİK

(Tanım)

En geniş ifadeyle, parasal birlik, bir kısım ülkenin kendi aralarında döviz kurlarında birliği sağlamaları ve sermaye hareketlerine konulan sınırlamaları karşılıklı olarak kaldırmaları ile gerçekleşen oluşumdur.

Parasal birliğin sağlanması için gerekli şartlar:

- Döviz kuru birliği,**
- Sermaye hareketlerinin serbestliği,**
- Üye ülke ulusal paraları arasında tam konvertibilite,**
- Ortak para politikası.**

PARASAL BÜTÜNLEŞME MODELLERİ (1)

Sözde Döviz Kuru Birliği. İlk aşama. Üye ülkelerin ulusal paralarının döviz kurlarını kendi aralarında sabitlemeleri. (Örn: Para Yılanı Sistemi)

Gerçek Döviz Kuru Birliği. Döviz kuru sabitlemesinin yanı sıra kurumsallaşma.

Tam Döviz Kuru Birliği. Para yaratma ve para politikasını belirleme yetkisinin birlik merkez bankasına verilmesi.

PARASAL BÜTÜNLEŞME MODELLERİ (2)

Tamamlanmamış Para Birliği. Üye ülkelerin ulusal paraları arasındaki döviz kurları belli bir marj içinde dalgalanır. Üye ülkeler, para ve döviz kuru politikalarının belirlenmesinde ulusal inisiyatiflerini önemli ölçüde sürdürür.

Tamamlanmış Para Birliği. Üye ülkelerin döviz kurları geri dönülmez biçimde sabitlenir.

Ortak Para Birliği. Ortak para ve para politikasını yürütecek birlik merkez bankası.

OPTİMUM PARA ALANLARI TEORİSİ

(1)

Ülke sınırları ile belirlenen fiili ve ulusal para bölgesi, her zaman optimum olmayabilir. Optimum para alanı, farklı ülkelerin ulusal paraları arasındaki pariteleri sabitleyerek bir para alanı oluşturmalarının sağlayacağı faydanın yol açacağı maliyetlerden farkının azami düzeyde olduğu para alanıdır.

Bir optimum para alanı oluşturmanın temel koşulları:

- İşgücü hareketliliği ve ücret esnekliğinin yüksek olması.**
- Üye ülkelerin ekonomik yapıları ve konjonktürel hareketlerinin benzerlik göstermesi.**
- Ekonomilerin açık ve büyük olması.**

OPTİMUM PARA ALANLARI TEORİSİ

(2)

Optimum para alanları teorisine göre, parasal birliğin;

A) Sağlayacağı başlıca faydalar:

- Düşük enflasyon ve fiyat istikrarı,
- Kur riski maliyetlerinden tasarruf,
- Birden çok para birimi kullanmaktan doğan işlem maliyetlerinden tasarruf,
- Döviz piyasasına müdahalelerde katlanılan maliyetlerin ortadan kalkması,
- Üye ülkeler arasında ticaret ve yatırımların artması,
- Üretimde uzmanlaşma ve ölçek ekonomileri,
- Piyasaların bütünleşmesi ve derinleşmesi.

B) Yol açacağı başlıca maliyetler:

- Üye ülkelerin para ve döviz kurunu ulusal gerekler doğrultusunda politika aracı olarak kullanamamaları,
- Üye ülkelerin kendi tercihleri ve ülke içi ekonomik koşullara göre istikrar ve büyüme politikaları izleyebilmelerinin sınırlanması.

“INS” VE PRE-INS” ÜLKELER

EMU’YA ÜYE AB ÜLKELERİ (INS):

**AVUSTURYA, BELÇİKA, FİNLANDİYA, FRANSA,
ALMANYA, İRLANDA, İTALYA, LÜKSEMBURG,
HOLLANDA, PORTEKİZ, İSPANYA (1998) VE YUNANİSTAN
(2000)**

EMU’YA ÜYE OLMAYAN AB ÜLKELERİ:

DANİMARKA, İSVEÇ VE BİRLEŞİK KRALLIK

PARASAL BİRLİĞİN KURUMSAL YAPISI

- AVRUPA MERKEZ BANKALARI SİSTEMİ

***AVRUPA MERKEZ BANKASI**

***AVRUPA PARA ENSTİTÜSÜ**

*** ULUSAL MERKEZ BANKALARI**

- TARGET SİSTEMİ

- DKM-2

- HUKUKİ ALT YAPI

***17/6/1997 TARİHLİ VE EC 1103/97 SAYILI
KONSEY TÜZÜĞÜ**

*** 3/5/1998 TARİHLİ VE EC 974/98 SAYILI
KONSEY TÜZÜĞÜ**

PARASAL BİRLİĞİN AB EKONOMİSİNE ETKİLERİ (1)

Parasal Birliğin AB ekonomisi üzerindeki etkileri başlıca üç kanaldan gerçekleşecek:

- Döviz kuru dalgalanmalarından kaynaklanan riskin ortadan kalkması,**
- Kambiyo dönüşüm ve işlem maliyetlerinin ortadan kalkması,**
- Fiyatların şeffaflaşması.**

AB'YE MAKROEKONOMİK FAYDALARI

(2)

- DÖVİZ KURU RİSKİNİN ORTADAN KALKMASI
- TEK PAZARIN GÜÇLENDİRİLMESİ
- EURO BÖLGESİNDE YATIRIM VE TİCARETİN TEŞVİKİ
- ÜYE ÜLKELERİN EKONOMİLERİNİN YAKINLAŞMASI

AB'YE MİKROEKONOMİK FAYDALARI

(3)

- SINIR AŞIRI FİNANSAL İŞLEMLERİN KOLAYLAŞMASI
- DÖVİZ DEĞİŞİMİ İÇİN ZAMAN VE PARA KAYBININ ORTADAN KALKMASI
- KAMBIYO RİSKİ VE İŞLEM MALİYETLERİNİN ORTADAN KALKMASI
- FİYAT KARŞILAŞTIRMALARININ KOLAYLAŞMASI
- ÜYE ÜLKELER ARASI SEYAHATLARIN KOLAYLAŞMASI

EURO'NUN AB'NE OLUMSUZ ETKİLERİ

Mikro ekonomik düzeyde;

- Birey ve firma bazında uyumlaştırma giderleri,**

Makro ekonomik düzeyde;

- Üye ülkelerin para politikası araçlarından yoksun olması,**
- Üye ülkelerin senyoraj kazançlarını yitirmeleri.**

PARASAL BİRLİĞİN TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ OLASI ETKİLERİ

Parasal Birliğin Avrupa ekonomilerinde yaratacağı olumlu gelişmelerden Türkiye'nin yararlanabilmesi ve artan verimlilik ve rekabet şartlarında rekabet gücünü ve piyasalarını koruyabilmesi için ekonomisinde bir takım yapısal önlemleri alması ve makro ekonomik göstergelerini Maastricht kriterlerine yakınlaştırması gerekmektedir. Bu hazırlıkların yapılması ise Hazine, Devlet Planlama ve Dış Ticaret Müsteşarlıkları ile T.C. Merkez Bankası başta olmak üzere bir çok kamu kurum ve kuruluşunun ortak ve eşgüdüm içerisinde çalışmasını ve özel sektör ve üniversiteler gibi diğer kesimlerle de işbirliği içerisinde olmasını gerektirmektedir. Bu doğrultuda ilgili kurum ve kuruluşların eşgüdümü ile sevk ve idaresinin sağlanmasında en önemli rol Başbakanlığa düşmektedir. İdari ve anayasal düzenimizde Başbakanlık, hem diğer kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamakla görevli hem de hiyerarşik olarak bakanlıklar ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının üstü konumundadır. Bu nedenle, gerekli hazırlık çalışmalarının yapılmasında Başbakanlığın daha etkin bir rol üstlenmesi ve öncelikle kendi bünyesi içinde gerekli hazırlıkları tamamlaması gerekmektedir.

Euro'nun uygulamaya konulması EPB ülkelerinde temelde üç alanda tasarruf sağlayacaktır:

- 1- Kambiyo işlem maliyetlerinin azalması.
- 2- Döviz kuru istikrarı.
- 3- Fiyatların şeffaflaşması.

Söz konusu üç alanda ortaya çıkan etkiler, ekonominin bütün alanlarına yayılan zincirleme etkileşimin temel taşlarını oluşturmaktadır. Bu sayede dış ticarete, yatırımlarda, üretimde, finansal piyasalarda ve global düzeyde birbirini sürükleyen bir etki-tepki mekanizması ortaya çıkmaktadır. Bu etkileşimin yarattığı başlıca ekonomik faydaları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Tek Pazarın tamamlanması,
- Fiyat mekanizmasının etkinliğinin artması,
- Fiyat istikrarı,
- Euro bölgesinde ticaretin yoğunlaşması, yatırım ve üretimin artması,
- Ulusal para ve sermaye piyasalarının daha fazla bütünleşmesi ve derinlik kazanması,
- Ulusal ekonomilerin yakınlaşması,
- Sınır aşırı finansal işlemlerin kolaylaşması.

Euro'ya başarılı bir şekilde geçilmesi, üye ülkelerin ekonomi ve maliye politikalarının uygunlaştırılması ve Avrupa'nın siyasi bütünleşmesinin sağlanmasında önemli bir dayanak oluşturmak suretiyle politik avantajlar da sağlayacaktır.

Parasal Birliğin üçüncü ülkelere etkisi, bu ülkelerin Euro bölgesi ile olan ticari ve ekonomik ilişkilerine, uluslararası sermaye piyasalarına ve dış ticaretteki açıklık derecelerine ve uyguladıkları kur politikasına göre değişecektir.

Bu itibarla;

- İthalatının % 52,5'ini, ihracatının % 50'sini, yani dış ticaretinin % 53,1'ini AB ülkeleri ile gerçekleştiren,
- Yabancı turistlerin % 60'ının Avrupa ülkelerinden geldiği,
- Son beş yılda gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının % 70'inin Avrupa menşeli olduğu,
- Toplam yabancı sermaye içinde AB ülkelerinin payının % 46,4 olduğu,
- Orta ve uzun vadeli kamu dış borç stokunun yaklaşık % 38'i,
- Döviz tevdiat hesaplarının % 40'ı ve
- Resmi rezervlerinin yaklaşık % 60'ı Euro'ya dahil para birimleri cinsinden olan,
- AB ile ortaklık ilişkisi bulunan ve gümrük birliği üyesi olan,

Türkiye'nin Parasal Birlik konusunda yaşanan gelişmelerden en çok etkilenecek ülkelerden biri olması kaçınılmazdır. (1999)

Euro'nun Türkiye ekonomisi üzerinde etkide bulunacağı başlıca alanların dış ticaret, dış borç yönetimi, faturalama ve mali piyasalar olacaktır.

Tablo: Euro Bölgesi ve Türkiye'nin bazı temel göstergeleri

	Nüfus (1997) (Milyon)	Nüfus Yoğunl uğu	Yüzölçü mü (Km²)	GSYİH (1998) (milyon \$)	Kişi Başına GSYİH (\$ (1998)	Bütçe Açığı/GS YİH (%) (1998)	TÜFE (%) (1998)
Türkiye	64	81	775	204,592	3,224	-11,7	69,7
EPB	291	127	2,374	6,582,464	21,800	-2,0	1,5

Tablo: Türkiye'nin Yakınlaşma Kriterleri Karşısında Durumu (1998)

	TÜFE	BÜTÇE AÇIĞI/ GSYİH	YURTIÇİ KAMU BORÇLARI/ GSYİH	NOMİNAL UZUN VAD. FAİZ ORANI
TÜRKİYE	69,7	-11,7	42,9	105,2
REFERANS DEĞER	2,7	-3,0	60,0	7,2

DIŞ TİCARET:

* Euro bölgesinde artan rekabet; fiyatların Şeffaflaşması, lek ekonomileri, hedging ve işlem maliyetlerinin ortadan kalkması neticesinde fiyatların düşmesi Türkiye'nin Euro bölgesindeki firmalarla rekabetini gcleŐtirecek ve ihraç mallarının fiyatlarını düŐmeye zorlayacaktır. Gümrük birliği bu etkinin daha fazla hissedilmesine yol açacaktır. İthalat açısından ise, Euro bölgesinde fiyatların düşmesi ithalatın birim maliyetini dŐrerek, özellikle ara mal ve yatırım malı ithalatına bağlı yatırımları teŐvik edecektir. Diğer taraftan ise, gümrük birliğinin de etkisiyle tüketim malı ithalatını artıracaktır. Bunun sonucunda, dış ticaret açığı artacaktır. İthal talebinin yükselmesi, yurt içinde ithal ikamesi mallar üreten iŐletmeler üzerinde de rekabet baskısı yaratacaktır.

* Euro'nun ABD Doları, Japon Yeni ve Türk Lirası karşısındaki kur değerinin artması, mal ve hizmet ihracatında Euro'nun kullanımını yaygınlaŐtırırken, ithalat sektörlerinde Euro karşısında zayıflayan para birimlerine yöneliŐe sebep olacaktır. Dış ticarete gelirler Euro cinsinden tahsil edilirken ödemelerin de zayıf para birimleri ile yapılması demeler dengesini olumlu yönde etkileyecektir.

* Tek Pazarın tamamlanması, işlem maliyetlerinin ortadan kalkması ve piyasaların bütünleşmesi dolayısıyla Euro bölgesinde sağlanacak büyüme ve gelir artışı neticesinde ye ülkelerde ithal talebinin artması Türkiye'nin bu ülkelere olan ihracatını artıracaktır. Nitekim, Türkiye'nin OECD ülkelerine yaptığı ihracatın bu ülkelerdeki gelir artıŐına oldukça duyarlı olduğu ortaya konulmuŐtur. Orta vadede Euro alanında kaydedilecek % 2,9 oranındaki bir büyümenin Türkiye'nin EPB ülkelerine ihracatını % 7,2 oranında artıracadığı tahmin edilmektedir.

TİCARİ FATURALAMA:

* Türkiye, gerçekleştirdiği ihracatın % 32'sinde ve ithalatın % 40'ında AB ülkelerinin para birimlerini kullanmaktadır. Ancak bu oranlar, Türkiye'nin dış ticaretinde AB ülkelerinin payından daha aşağıda kalmaktadır. Euro'ya geçişle birlikte, geçmişte üye ülkelerin para birimleri ile yapılan ticari faturalamada bu para birimlerinin yerini Euro alacağı gibi, Euro'nun uluslararası piyasalarda rağbetinin artması ölçüsünde, ABD Doları ve diğer para birimleri ile gerçekleştirilen ticari faturalamalarda da Euro'ya yöneliş olacaktır.

BANKACILIK:

* Parasal Birliğin Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkileri, bir yönüyle Euro/TL, Euro/Yen ve Euro/Dolar paritesindeki dalgalanmalara ve Türk bankalarının bu para birimleri karşısındaki açık ya da kapalı pozisyonuna göre ortaya çıkacaktır. Türk bankalarının Euro'da açık, ABD Dolarında kapalı pozisyonda olmaları durumunda Euro/Dolar paritesinin Euro lehine değişmesi bankaların kambiyo zararına uğramalarına, paritenin Dolar lehine değişmesi ise kambiyo kârı elde etmelerine yol açacaktır. Sektördeki bankaların ABD Dolarında açık, Euro'da kapalı pozisyonda olmaları durumunda Euro/Dolar paritesinin Dolar lehine değişmesi bankaların kambiyo zararına uğramalarına, paritenin Euro lehine değişmesi ise kambiyo kârı sağlamalarına sebep olacaktır.

* Tek para birimine geçilmesinin ardından, Parasal Birlik üyesi ülkelerin bankaları kadar Türk bankalarının da bilgisayar ve muhasebe sistemleri gibi teknik alt yapıda gerekli uyarlamaları yapmaları, personel eğitimi ve müşterilerin bilgilendirilmesine yönelik çalışmalarda bulunmaları gerekmektedir. Bu hazırlıklar bankalar için ek maliyetlere yol açmaktadır.

* Tek paraya geçişle birlikte bankalar; Euro'ya dahil para birimleri arasında gerçekleştirilen döviz alım satım ve arbitraj işlemleri, hedging işlemleri, söz konusu para birimleri cinsinden yapılan para transferleri ve aracılık hizmetleri gibi gelir sağlayıcı faaliyetlerden de yoksun kalacaklardır.

* Türk bankacılık sisteminde, T.C. Merkez Bankası rezervlerinde ve hane halklarının elinde Euro'ya dahil para birimleri (özellikle de Alman Markı) cinsinden bulunan dövizlerin ve döviz tevdiat hesaplarının en geç 1 Temmuz 2002 tarihine kadar Euro ile değiştirilmesi gerekmektedir.

* Gerek geçiş döneminde gerekse bu dönemin bitiminde, Euro'nun piyasalardaki durumuna bağlı olarak Euro'ya dahil para birimlerinden ABD Dolarına ya da enflasyon ve yurt içi faiz hadlerinin durumuna göre Türk Lirasına yönelişler olabilir. Bankaların, nakit akımlarını, varlık ve yükümlülüklerini ve senaryo analizlerini buna uyarlamaları gerekmektedir.

* Özellikle kısa dönemde, Euro/Dolar, Euro/Yen ve Euro/TL paritelerinde ortaya çıkması beklenen belirsizlik ortamının bankaları ve diğer ekonomik birimleri kur riskiyle karşı karşıya bırakması da olasıdır.

* Euro bölgesinde artan rekabet neticesinde Avrupa bankalarının, azalan kar ve pazar paylarını telafi etmek amacıyla yönelecekleri başlıca pazarlardan birisi de Türkiye olacaktır. Bu nedenle Türk bankaları, gerek yurt içi, gerekse yurt dışında yabancı bankalarla rekabet edebilmek amacıyla başlıca hizmet kalitesi ve türleri, rantabilite, personel sayısı ve niteliği, şube sayısı, teknolojik alt yapı, muhabir ilişkileri, faaliyet türleri ve kar payı gibi unsurlarda olmak üzere yeniden yapılanmaya gitmek durumundadırlar.

FİNANS PİYASALARI:

* Yabancı piyasalarda Euro'ya dahil para birimleri cinsinden hisse senedi ve tahvil ihraç eden Türk şirketlerinin, söz konusu kıymetli kağıtları Euro cinsinden yeniden değerlemeleri gerekmektedir.

* Euro bölgesinde faiz ve kur farklılıklarının ortadan kalkması, faiz hadlerinin düşmesi ve piyasaların stabilize olması nedeniyle getiri oranlarının düşmesi, yabancı fonların riskli fakat potansiyel getirisi yüksek olan İMKB'ye yönelmesini ve bu sayede Türkiye'ye kısa vadeli yabancı sermaye girişi sağlayabilir. Sıcak paranın, Türk sermaye piyasalarını daha da istikrarsızlaştırıcı bir faktör olması ihtimalini gözden ırak tutmamak gerekir.

* Yüksek getiri arayan yabancı fonların Türkiye'ye çekilebilmesi için Türk para ve sermaye piyasalarında yatırımcılar, ihraççılar ve aracı kurumlar açısından önem taşıyan yatırımcı güvenliği, şeffaflık, vergilendirme, azınlık ve temsil hakları gibi konularda yabancı sermayenin endişelerini giderici adımların atılması gerekmektedir.

BORÇLANMA VE BORÇ YÖNETİMİ:

* Parasal Birliğin katkısıyla Euro sermaye piyasalarının bütünleşmesi, derinleşmesi, faiz oranlarının düşmesi ve istikrar kazanması, Türkiye'nin bu piyasalardan daha düşük maliyetle ve daha büyük hacimlerde borçlanma imkanını artıracaktır.

* Euro'ya dahil para birimlerinin 2002 yılında ortadan kalkması, gözetilmesi gereken risk sayısını azaltacak ve ABD Doları, Japon Yeni ve Euro'dan ibaret olan üç ana risk faktörü kalacaktır. Bu durum, dış borç yönetiminde büyük kolaylık sağlayacaktır.

* Türkiye'nin döviz cinsinden varlık ve yükümlülükleri arasındaki uyumsuzluk da Türkiye'yi kur riskine maruz bırakmaktadır. Bu yönden bir kur riskiyle karşılaşmaması için Türkiye'nin varlık ve yükümlülüklerinin uyumlu olması, yalnız ihracat gelirleri dikkate alındığında dış borç döviz kompozisyonunun % 60 Dolar - % 40 Euro şeklinde oluşturularak, Japon Yeni ve diğer para birimleri cinsinden yükümlülüklerin Euro ve Dolar cinsinden yükümlülüklere çevrilmesi gerekmektedir. Bu sayede risk yönetimi daha da kolaylaşacaktır.

* Uluslararası düzeyde rezerv para olarak kabul edildiği için, Türkiye'nin dış borç stoğu da ABD Doları cinsinden hesaplanmaktadır. Bu bakımdan, Euro ve Euro'nun alt para birimleri cinsinden alınan dış borçlar da dış borç servisinde ABD Dolarına çevrilerek takip edilmektedir. Dolayısıyla, Euro/Dolar paritesindeki değişimler dış borç stok rakamları üzerinde değişimlere yol açmaktadır. Euro'nun ABD Doları karşısında değerinin artması Türkiye'nin dış borç stokunu artırırken, ABD Dolarının Euro karşısında değer kazanması ise dış borç stok rakamını azaltmaktadır.

* Dış borç faiz yükü, Euro'ya dönüşecek dış borçlara uygulanacak faiz oranlarının değişken ya da sabit olmasına göre tek para sistemine geçişten etkilenecektir. Bu itibarla, Euro'ya dönüşen sabit faizli borçların nominal faiz oranları değişmezken, değişken faiz oranlarının yerini Euro Libor ve Euribor referans faiz oranları alacaktır. Ancak, Türkiye'nin toplam faiz ödemesi içerisinde değişken faizin payı % 11,07 oranında olduğu için, Euro'ya geçiş sebebiyle faiz oranlarından kaynaklanacak ek külfet yalnızca değişken faizli enstrümanların faiz oranlarının Euro Libor ve Euribor faiz oranlarına dönüştürülmesi sırasında ortaya çıkacaktır.

* Parasal Birliğe geçişle birlikte uygulamaya giren Target Sistemi sayesinde para transferleri ve geri ödemeler en fazla 30 dakika içerisinde gerçekleştirilebilmekte ve Euro üzerinden aynı gün valörlü işlem yapabilmek olanaklı hale gelmektedir. Böylece, geçmişte Türkiye ile Avrupa ülkeleri arasındaki zaman farkından ötürü, bu ülkelerin ulusal paraları üzerinden aynı gün valörlü işlem yapılamamasından kaynaklanan kur farkları, zaman kayıpları ve işlem maliyetleri de ortadan kalkmaktadır.

REZERV YÖNETİMİ:

* Euro'ya geçiş, Türkiye'nin döviz rezervlerinin yönetimi, kompozisyonu ve yapısı üzerinde de etkili olacaktır. Türkiye'nin resmi döviz rezervlerinin yaklaşık % 60'ı AB ülkelerinin para birimleri cinsindedir. T.C. Merkez Bankasının, döviz rezervlerindeki Euro'ya dahil paraları en geç 1 Temmuz 2002 tarihine kadar Euro ile değiştirmesi gerekmektedir. Söz konusu değiştirme işlemi, Euro ile üye ülkelerin para birimleri arasındaki pariteler sabitlendiği için herhangi bir kayba yol açmayacaktır. Türkiye'nin AB ile olan ekonomik ve ticari ilişkilerinin yoğunluğunun yanı sıra Euro'nun istikrarlı ve güçlü bir para olması ve uluslararası piyasalarda benimsenmesi halinde, zamanla Türkiye'nin döviz rezervleri içerisinde Euro'nun payının Euro'ya dahil para birimlerinin payından daha fazla olması beklenebilir.

SONUÇ:

* Türkiye'nin, Parasal Birliğin gerek Euro bölgesinde gerekse uluslararası ekonomide yaratacağı yeni çevrede, olumlu etkilerinden azami ölçüde yararlanabilmesi, olumsuz etkilerinden ise mümkün olduğunca kaçınabilmesi için ekonomisinde önemli değişimlere yol açacak yapısal reformları sonuçlandırması gerekmektedir. Bu gereklilik, hem ekonomik konjonktürün Türkiye'nin önüne koyduğu içsel bir zorunluluk, hem de bir taraftan AB'ne tam üye olmaya aday, dolayısıyla Parasal Birliğe de müstakbel aday, diğer taraftan ise gümrük birliği üyesi konumundaki Türkiye'nin her iki taraftan da yerine getirmekle mükellef olduğu topluluk kriterleri anlamında dışsal bir etkidir.